

Ellenzék, de miféle?

VISSZHANG - LIX. évfolyam, 16. szám, 2015. április 17.

Molnár Lajos egészségügyi miniszter emlékének, aki utoljára e cikkem kéziratát vehette kézbe első olvasójaként, kritikusaként

A Quaestor-botrányban megint a következő történik: az Országgyűlés fideszes többsége megakadályozza a kormány és az MNB felelősségének bármiféle parlamenti vizsgálatát, és helyette a Gyurcsány-kormány idején történt hitelnyújtás ügyében vizsgálandó. Ez megint felveti a kérdést: vajon beszélhetünk-e ma arról, hogy *„Egészen egyszerűen nem felel meg a valóságnak, hogy a magyar Országgyűlés nem tölti be feladatát.”* Ezt Eörsi Máttyás állította (*Kifelé a parlamentből?*, *ÉS*, 2015/5., jan. 30.), és ezzel tulajdonképpen azt kérdőjelezte meg, hogy helyes-e egyáltalán kívül helyezkednünk az Orbán-rendszeren, annak intézményein.

Sokan vetették fel az elmúlt években, hogy az ellenzéknek el kellene hagynia a parlamentet, s Eörsi velük vitatkozik. Odáig megy, hogy az ellenzék részéről *„mérhetetlen ostobaság lenne otthagyni a parlamentet”, „személy szerint megbocsáthatatlan bűnnek is tartanám, ha megtenné”*. Ezt támasztja alá azzal, hogy Juhász Péter az V. kerületi ingatlaneladásokat leleplező kampányát azokra az információkra építi, amelyekhez önkormányzati képviselőként jut hozzá. Megemlíti továbbá, hogy az Országgyűlés Mentelmi bizottsága nem volt hajlandó vagyonynyilatkozati eljárást indítani Orbán Viktor ellen, és erre amiatt kerülhetett sor, hogy a DK parlamenti képviselői kezdeményezték azt.

Csak hogy a mentelmi bizottságnál nemcsak országgyűlési képviselő, de bárki kezdeményezheti a vagyonynyilatkozatok ellenőrzését. Juhász Péter kétségtelenül önkormányzati pozíciójára támaszkodva jutott hozzá egyes információkhoz, az *Átlátszó.hu* és mások viszont enélkül értek el hasonló eredményeket.

Akik az Országgyűlésből való kivonulást felvetik, nem arra hivatkoznak, hogy *„nálunk az ellenzék szava falra hányt borsó”*, mint Eörsi véli. A bojkott mellett érvelők is tudják, hogy ez a parlamentekben általában így van.

Eörsi elutasítja azt a komolyabb érvet is, hogy az Országgyűlés alapvető funkciói nem érvényesülnek. *„Egészen egyszerűen nem felel meg a valóságnak, hogy a magyar Országgyűlés nem tölti be feladatát.”* Szerinte a törvényalkotási funkció *„a dolog lényegét tekintve működik: a legfontosabb jogszabályokat az Országgyűlés alkotja”*. Csak hogy a törvényt nem az különbözteti meg az egykori Elnöki Tanács törvényerejű rendeletétől, hogy nem az Elnöki Tanács huszonegy tagja, hanem háromszáznolcvanhat vagy százkilencvenkilenc képviselő szavaz róla, hanem az eltérő eljárás. Az első szabadon választott Országgyűlésben a törvény benyújtása és a plenáris ülésen való tárgyalása között legalább harminc napnak el kellett telnie, hogy a képviselők megfelelően felkészülhessenek, a nyilvánosság is megismerhesse a javaslatot, elhangozhassanak a szakmai és politikai érvek, az előterjesztő kormánynak pedig meg kelljen védenie a maga álláspontját mind az Országgyűlésben, mind a nyilvánosságban. Egy-egy törvényjavaslat plenáris vitája hetekig tartott, ami mindezt lehetővé tette. Ma a tárgyalás a benyújtástól számított hatodik napon már elkezdhető. Megesik, hogy a pénteken benyújtott törvényjavaslatot hétfőn megvitatják, és az is előfordul, hogy kedden már szavaznak róla – erre szolgál a kivételes eljárás, amihez nem kell a házszabálytól való eltéréshez szükséges négyötöd. Ha mégis tovább tartana egy-egy törvényjavaslat elfogadása, az csak a Fidesz-frakción belüli vita elhúzódása miatt fordul

elő. A Fidesz törvényei valójában az egykori törvényerejű rendeletekre emlékeztetnek. Saját szervezetlenségük, kapkodásuk mellett éppen azért alkalmaznak statáriális törvényalkotást, hogy ne legyen mód szándékaik érdemi nyilvános megvitatására. Ezért az Országgyűlés nem tölti be szerepét a törvényalkotásban.

Arról végképp nincs szó, hogy ma az Országgyűlés ellenőrizné a kormányt. Az ellenőrzés legfontosabb intézményei a vizsgálóbizottságok, illetve a rendes bizottságok ellenőrző tevékenysége. Ellenzék által kezdeményezett vizsgálóbizottságok már az első Orbán-kormány idején sem alakultak. 2010 után az Országgyűlés minden bizottságában élénk ellenőrző munka folyt – de csak az előző kormány tetteiről, holott egy kormány annak az országgyűlésnek felelős, amely választotta, s nem a következőnek. Az, hogy 2010 után a szocialistáknak a Jobbikkal kellett összefogniuk vizsgálóbizottság kezdeményezéséhez, eleve nehezítette a vizsgálóbizottságok ellenzéki kezdeményezését. Amikor a szocialisták túltették magukat ezen, s közösen kezdeményeztek vizsgálóbizottságot, a Fidesz ugyanúgy elszabotálta annak felállítását, mint 1998 és 2002 között. A kormányt tehát a parlament nem ellenőrizheti. Ékes példája ennek, hogy a Quaestor-ügyben sem a jelenlegi kormány és MNB tevékenységét vizsgálja majd az Országgyűlés, hanem a korábbi kormány idején történt hitelnyújtást. A mai Országgyűlés tehát csak demokratikus díszlet, az a funkciója, hogy az alkotmányosság látszatát keltve legitimálja Orbán önkényuralmát ország és világ előtt.

A demokratikus parlamentek működése, nyelve, ceremóniái azt fejezik ki, hogy a pártok különböző álláspontokat képviselnek, azokat ütköztetik, de ugyanakkor egymás partnerei, egy nemzeti politikai közösség tagjai. Minthogy az orbáni önkényuralom megszüntette a politikai közösséget, a demokráciából örökölt parlamenti nyelv használata, a ceremóniákban való részvétel félrevezeti a közvéleményt.

Eörsi megkerüli az alapkérdést. Orbán egyoldalúan megalkotott alaptörvényével, a kormánytól és Országgyűléstől független intézmények – köztársasági elnök, Alkotmánybíróság, Számvevőszék, bírósági igazgatás, médiafelügyelet, jegybank stb. – Fidesz-hű káderek kezébe adásával önkényuralmi berendezkedést épít a demokratikus jogállam romjain, de ezt a demokratikus formák megtartásával teszi. Van Országgyűlés, fel lehet szólalni, lehet vitatkozni és kérdezni. A „köz”-médiába olykor beengednek ellenzéki politikusokat (más kérdés, hogyan bánnak velük). Van a kormánytól független – bár az állami hirdetési bevételektől megfosztott – írott sajtó és egy-egy független rádió- és tévécsatorna. A bíróságok néha hoznak még a kormány számára kedvezőtlen ítéleteket. Ez a helyzet megkönnyíti mind az itthoni közönség, mind a külvilág számára, hogy ha nem akar, ne vegyen tudomást az Orbán-rendszer valóságos természetéről. Az ellenzék pedig: vagy kivonul a látszatra demokratikus intézményekből, s lemond az azokban megmaradt szűk lehetőségekről, vagy elfogadja azokat, és akkor részesévé válik az Orbán-rendszernek.

Az ellenzéki pártok rendre az utóbbit választják. A demokratikus pártok megválasztott képviselői leteszik az esküt arra az orbáni alaptörvényre, amelynek megalkotását korábban bojkottálták. (A DK-sok kiegészítő nyilatkozata sem változtatott a dolog lényegén.) Betartják a parlamenti rítusokat. Szembeszökő a Fővárosi Közgyűlés példája. A Fidesz, számba véve az esélyeket, a választás előtt megváltoztatta a közgyűlés létrehozásának (nem is választásának) szabályait. Ez nemcsak a köztársasági alkotmánnyal volt ellentétes, de a Fidesz alaptörvényével is, mint arra különvéleményben több alkotmánybíró is rámutatott. Magam is érveltem ennek alkotmányellenessége mellett (*A Fővárosi Közgyűlés alkotmányossága, ÉS, 2014/39., szept. 26.*). Az ellenzéki pártok is alkotmányellenesnek tekintették a megváltoztatott szabályozást, mégis hajlandók voltak részt venni az eljárásban: kompenzációs listákat állítottak, és kerületi polgármestereik is engedelmesen beültek az új közgyűlésbe, legitimálva az alkotmányellenes intézményt. Tátott szájjal vették tudomásul, hogy a Fidesz a közgyűlési frakciók intézményét is önhatalmúlag megszüntette, és megszavazták Tarlós főpolgármester-helyetteseit.

Miközben Gyurcsány Ferenc a DK megalakulásakor azt a rendszer ellenzékeként jellemezte, a párt a többi ellenzéki párttal együtt részt vesz az elutasított rendszer elutasított intézményeinek működtetésében, és ezzel a kormány ellenzékekévé vedlik vissza. Ezt az ellentmondást érzékelik azok, akik újra meg újra felvetik

a bojkott gondolatát. Ha igaza lenne Eörsinek, vajon miért kezdeményezte Gyurcsány még az MSZP-frakció tagjaként az alkotmányozás bojkottját, és miért bojkottálja a DK azóta is az Alaptörvény módosításait és a választási törvények vitáját, valamint szavazását, lemondva azoknak az Országgyűlésben való bírálatáról?

Érzékelve az ellenzéki dilemma nehéz voltát, számolva az ellenzéki képviselők ragaszkodásával a parlamenti és önkormányzati jelenléthez, korábbi cikkemben (*Nem lesz 2018, ÉS, 2014/48., nov. 28.*) a részleges bojkott lehetőségét vetettem fel. Elfogadva a mandátumok megtartását, a parlamenti részvétel radikális, demonstratív korlátozását javasoltam: a bizottságok elhagyását, a távolmaradást mindennemű zárt eljárástól, a lemondást a felszólalásokról, interpellációkról és kérdésekről, a szavazásoktól való állandó tartózkodást az indítványok tartalmi mérlegelése nélkül, továbbá az önkényuralmi rendszerben csak látszólag független intézmények (köztársasági elnök, Alkotmánybíróság, Számvevőszék, ombudsman) bojkottját. Elvégre valahányszor a meghódított Alkotmánybírósághoz vagy a fideszes köztársasági elnökhöz fordul az ellenzék, úgy tesz, mintha azok ma is a demokrácia intézményei lennének. Ellenzéki pártjaink azonban még ilyen részletes bojkott gondolatát sem fontolják meg.

*

Petőcz György más szempontból vitatkozott velem arról néhány hete (*Huszonötévezni muszáj, ÉS, 2015/4., jan. 23.*), hogy milyen alapról szegüljünk szembe Orbán rendszerével. Kiindulópontja, hogy az ellenzék demokratikus pártjai nem tudnak a kiábrándult választókat megragadó alternatívát állítani a Fidesz-kormánnyal szemben. Igaza van, én is ezzel magyaráztam korábbi írásomban a 2014-es hármas vereséget (*Hármas bukás, ÉS, 2014/43., okt. 22.*). Csakhogy én úgy érveltem: az ellenzék olyan miatt támadta a kormányt, amiben a választók nem éreztek különbséget Orbán kormányzása és a korábbi MSZP-SZDSZ-kormányzás között (romló életszínvonal, korrupció), és ezért bírálata nem lehetett átütő. Ugyanakkor nemigen támadott olyan kérdésekben, ahol a Fidesz-kormány markánsan különbözött tőle (nacionalizmus, antikapitalizmus, szegényellenes társadalompolitika), mivel attól tartott, hogy e pontokon a Fidesz politikája népszerű. Én ezt ítélem hibának. Petőcz szerint viszont a Fideszt éppen abban kell bírálni, amiben folytatása a megelőző két évtizednek, vagyis nem elég az Orbán-rendszerrel szemben keresni ellenzéki alternatívát, és hiba ennek során az 1989 és 2010 közötti piacgazdaság és demokrácia talajára helyezkedni. Ellenkezőleg, ő az egész elmúlt huszonöt évvel, az 1989-90 után kialakult magyar kapitalizmussal és parlamenti demokráciával szemben keres alternatívát, mert csak ez találkozhat a mindenképp kiábrándult milliók vágyaival. Orbán titkát keresi, márpedig Orbán – és a Jobbik, sőt az LMP – titka kétségtelenül ez: a „zavaros húsz év”, vagyis a magyar kapitalizmus és parlamenti demokrácia sommás elvetése, minthogy abban csalódtak az emberek. Ezért adja írásának a címet: *Huszonötévezni muszáj*. Ha Orbán titka annak támadása, ami az embereknek nem tetszik, az ellenzéknek Petőcz szerint ebben kellene őt követnie, s fel kell karolni az elitellenességet, kapitalizmusellenességet.

Szerintem is van, ami a 2010 előtti állapotokban elutasítandó, s amivel szemben alternatívát kell keresni – erre is rátérek majd. De vajon el kell-e vetni a 2010 előtti rendszert akár egészében – ez Orbán, Vona és Schiffer állítása –, akár legalább részleteiben, mint a baloldali ellenzéki pártok jó néhány politikusa mondja. Azok, akik az állítólagos vadkapitalizmus helyett keresnének valami mást, illetve akik a demokratikus politikai berendezkedéssel elégedetlenek, s azt valamiféle „részvételi demokráciává” kívánják alakítani. Valójában Magyarországon nem „vadkapitalizmus” volt 2010 előtt, hanem olyan, átfogó jóléti rendszerrel kiegészített piacgazdaság, amely semmivel sem volt „vadabb” a nyugat-európai kapitalizmusoknál. A kapitalizmus annyiban persze „vad”, hogy a versenyben alulmaradó vállalkozások elbuknak, dolgozóik egy időre munka nélkül maradnak. Ezért működtet a modern kapitalizmus jóléti intézményeket, köztük munkanélküli-ellátást, foglalkoztatási szolgálatot. De a versenynek, a folyamatos szerkezetváltásnak köszönheti a maga dinamizmusát, azt, hogy mind újabb szükségleteket elégít ki, s mind többek számára hoz felemelkedést. Ezért viszont a munkanélküliséget mint árat vállalni kell. Az alternatíva a szocialista tervgazdaság, a korszakos lemaradás, a szegénység konzerválása. Ebből lett elégünk a nyolcvanas évekre.

Petőcz azt a különbségtételt adja fel, amelynek alapján a rendszerváltó társadalmak a csődbe jutott

tervgazdasággal szemben a nyugati kapitalizmust választották. A nyugati kapitalizmus is újra meg újra nehézségekkel küszködik, e nehézségekre azonban talált és találni fog megoldásokat, míg a tervgazdaság történelmi zsákutcának bizonyult. Bár sokan – az eltelt negyedszázad kudarcai okán – megkérdőjelezik ezt a választást, én valóban ma is a „kapitalizmus meghirdetését” szánom az Orbán-rendszer kritikájának. Azt gondolom ugyanis, hogy csak ebben a rendszerben van esély Magyarország felzárkózására, a magyarok jólétének emelkedésére, a súlyos szociális gondok orvoslására. Ezt mutatja Lengyelország, a balti országok és Szlovákia és, tegyük hozzá, Kína és Vietnam sikeres felzárkózása, de ezt jelezték Magyarország átmeneti sikerei is a kilencvenes években.

Azt kérdezi Petőcz, hogy miért vádoló harmadikutassággal azokat, akiknek „*demokratikus és intellektuális pedigrijét dehonesztálni*” akarom. Nem hiszi, hogy ne működhetne valamiféle harmadik út, s felveti: „*A szocializmus és a kapitalizmus működőképesebb?*” A szocializmus nem, ezt hetven év tapasztalata bizonyítja, a kapitalizmus viszont működő, megújulásra képes rendszernek bizonyult. Harmadikutasnak hosszú ideje azokat nevezzük, akik a nyugati kapitalizmus és a szovjet szocializmus között kerestek sajátos utat. E zsákutcs hagyomány folytatói azok, akik ma, a tervgazdaság logikáját nyíltan nem vállalva, a modern világgazdaságba való integrálódás helyett a protekcionizmus, a kiterjedt állami szerepvállalás irányában keresnek sajátos „magyar megoldást”.

A 2010 előtti rendszerhez való visszatérést azon az alapon is ellenzik a baloldalon, hogy az akkori politikai berendezkedés nem vált be, s azt „részvételi demokráciává” kellene alakítani. „Ne akarjon az állam helyettünk gondolkodni” – hirdette a január 2-i tüntetés egyik szónoka, nem nézve szembe azzal, hogy az államot többek között azért tartjuk, hogy intézményei – a kormány, a parlament – végiggondoljanak sok olyan kérdést, amelyeket az egyes polgár a szükséges információk és szakmai felkészültség híján nem láthat át. Ezért is nem népszavazással döntjük el az ország előtt álló, megoldandó problémák sorsát, hanem azt képviselői testületekre bízuk. A 2010 előtti Magyarországon a népszavazás, népi kezdeményezés, alkotmánybíráshoz fordulás keretei tágabbak voltak, mint a legtöbb nyugati demokráciában. Nem véletlen, hogy a nyugati demokráciák intézményrendszere sem rendszeresít több közvetlen állampolgári részvételt, mint amennyit a magyar közjogi rendszerben 1989 és 2010 között kialakítottunk, s ami Orbánéknak persze túl sok volt, meg is szüntették. A magyar demokrácia hanyatlása nem a közvetlen demokrácia hiányának, hanem a képviselői intézmények hitelvesztésének tudható be, abban kell változást elérni. Majtényi Lászlóval értek egyet, aki szerint „helyreállító alkotmányozásra” lenne szükség, mert a 2010 előtti rendszerrel lényegében nem volt baj. A köztársaság bukását – ebben is egyetértek Majtényival – nem a rendszer okozta, hanem az, ami a képviselői demokrácia hitelvesztését, nevezetesen működtetőinek züllöttsége. Annyiban kell valóban „huszonötévezni”, hogy ezt elemezzük, és megmutatjuk, hol kell változtatni a piactgazdaság és a demokrácia működtetésén.

A züllöttséget szélesebben értem, mint Majtényi. Ő – helyesen – mindenekelőtt a széles körű politikai korrupcióra gondol, a fekete pártfinanszírozásra, amiben a magyar politikai osztály már az „elmúlt húsz évben” lejáratva a demokratikus rendszert. Hozzáteszi a politikai életben tapasztalt olyan visszaéléseket is, mint a kereskedelmi frekvenciák újraelosztásáról kötött pártközi alku. Én a politikai osztály züllöttségéhez sorolom ezek mellett a jobb választási szereplés érdekében tett súlyosan felelőtlen gazdasági lépéseket, illetve ígéreteket is, amelyek rövid távon sikert hoztak az egyes pártoknak, kormányoknak, viszont hosszabb távon a gazdasági egyensúly megbomlásába, a versenyképesség romlásába, összességében hazánk egyelőre tartóssá váló leszakadásába torkolltak. Az effajta züllöttség példájának tartom azt is, amikor felelőtlen kiadásnövelésbe fogott akár a Medgyessy-, akár az első Orbán-kormány, de azt is, ahogy a Fidesz ellenzékben a szükséges reformokat és megszorításokat támadta, kormányon pedig „rezsicsökkentéssel” vagy a bankok „elszámoltatásával” rongálta a piactgazdaság működési feltételeit. Ezzel a züllöttséggel, annak minden elemével kell szakítani – ennyiben indokolt a „huszonötévezés”.

A politikai korrupcióban, felelőtlen gazdaságpolitikában vagy elvtelen politikai alkukban megnyilvánuló züllöttség az időbeli egybeesés miatt sokak számára a kapitalizmus és a parlamenti demokrácia velejárójának tűnik, s így maga a rendszer lesz a felháborodás és a tiltakozás tárgya. A nálunk sikereesebb

átalakuló országok példáján viszont azt láthatjuk, hogy ugyanez a rendszer ilyen súlyos bajok nélkül is működhet, azokat nálunk a politikai osztály önző, felelőtlen döntései okozzák. Ezt nem érzékeli Petőcz, amikor furcsállja, ha valaki a kapitalizmust, a jogállamot, a demokráciát hirdetve állít alternatívát az Orbán-rendszerrel szemben.

Az ellenzéki politikaalakításnak alapjában véve két útja van. Az egyik: közvélemény-kutatásokból megtudjuk, hogy mi bántja az embereket, s mi az, amire vágnak. Megígérjük nekik, hogy megkapják, amire vágnak, ami pedig bántja őket, attól megszabadítjuk őket. Ez a Fidesz mindennapos gyakorlata, ebből lett az 1997-es földügyi vagy a 2008-as vizitdíjas-tandíjas népszavazás, de gyakran folyamodnak ehhez a logikához a mai ellenzéki pártok is. Én ezt is züllöttségnek tekintem. Tisztességesnek ezzel szemben ellenzékben is azt tartom, ha előbb tisztázzuk, mi is a gazdaságpolitika, milyen az a gazdasági berendezkedés, amely hosszabb távon biztosíthatja a hatékony fejlődést, az ország felzárkózását, a szociális különbségek mérséklődését – és ez a nyugat-európai típusú berendezkedés és politika –, majd megkeressük a módját, hogy meggyőzzük a választókat ennek kívánatos voltáról.